

De terugkeer naar het persoonlijke, BRD 1969-1977.

LESMATERIAAL

LITERATUURGESCHIEDENIS VANAF 1945 TOT NU

Introductie

In dit werkblad wordt de periode 1969-1977 van de BRD behandeld. In deze periode gaat het om vrouwenliteratuur, *Alltagslyrik* en zijn er protestbewegingen actief. Je gaat het hebben over hoe Rolf Dieter Brinkmann een vernieuwing in de literatuur aanbrengt. Daarnaast kijk je naar de rol van de krant en maak je zelf een radiofragment.

ORIËNTATIE

Lees voor het beantwoorden van de vragen de hoofdstukjes onder het kopje '[De herontdekking van het ik, BRD 1969-1977](#)' in het Naslagwerk Literatuur op de website van het Duitsland Instituut Amsterdam (DIA).

1. Hoe zou je het woord *Tendenzwende* vertalen? Welke *Tendenzwende* heeft er in de jaren zeventig in de Duitse literatuur plaatsgevonden?
2.
 - a. Probeer een definitie te geven van het begrip vrouwenliteratuur.
 - b. Lees nu het stuk over [vrouwenliteratuur](#). Komt het gebruik van het begrip vrouwenliteratuur overeen met jouw definitie? In hoeverre?
 - c. Wat beoogden schrijfsters van vrouwenliteratuur in het Duitsland van de jaren zeventig met hun werk?
3. Wat stel jij je voor onder *Alltagslyrik*? Schrijf een gedicht van 4 regels in het Duits dat volgens jouw opvattingen een *Alltagsgedicht* zou kunnen zijn.

4. Wat was het nieuwe en eigene aan de zogenaamde *Alltagslyrik*, die steeds populairder werd? Breng je antwoord in verband met de omslag van Rolf Dieter Brinkmanns [Standphotos](#) (te zien in het Naslagwerk Literatuur van het DIA)

ACHTERGROND

Lees voor het lezen van de achtergrondvragen in het [Naslagwerk Geschiedenis](#) van het DIA onder het kopje “BRD Ostpolitik en RAF: 1966-1982” de paragrafen “De ‘Ostpolitik’ van Willy Brandt”, “De protestgeneratie roert zich” en “Terreur: RAF en München”.

1. Welke twee bewegingen zorgden in de jaren '60 en '70 voor grote onrust binnen de Duitse samenleving? In welk opzicht hadden deze bewegingen met elkaar te maken?
2. Evenals in de literatuur was er in de politiek sprake van een *Tendenzwende*. Vooral de bondskanselier Willy Brandt is verbonden met een nieuwe wind die in de politiek (binnen- en buitenland) ging waaien. Beschrijf dit zo mogelijk met twee of meer Duitse begrippen.
3. Welke maatschappelijke verklaring zou je kunnen geven voor de keuze van de thema's in de vrouwenliteratuur en in het theater en voor de *Tendenzwende* in de literatuur in het algemeen?
4. Een schrijver die in deze tijd nog steeds van zich deed spreken was Heinrich Böll. In 1972 kreeg hij zelfs de Nobelprijs. Met welk boek was hij in deze periode vooral bekend geworden en bepaald niet onomstreden? Lees deze korte [paragraaf](#) op [duitseliteratuur.nl](#) voor informatie over Böll.

LEESOPDRACHT 1

Met Rolf Dieter Brinkmann breekt er een nieuwe tijd aan in de literatuur van Duitsland. Brinkmann wil de kloof tussen ‘hohe Dichtung’ en ‘bloße Schriftstellerei’ verkleinen. Dit wil

hij bewerkstelligen door elementen uit Amerikaanse Pop Art en Beatliteratuur op Duitse literatuur toe te passen.

Lees onderstaand gedicht, *Einer jener klassischen ...*, dat Brinkmann in 1975 schreef.

Brinkmann, *Einen jener klassischen ...* (1975)

Einen jener klassischenschwarzen Tangos in Köln, Ende des
Monats August, da der Sommer schon
ganz verstaubt ist, kurz nach Laden
Schluß aus der offenen Tür einer
dunklen Wirtschaft, die einem
Griechen gehört, hören, ist beinahe
ein Wunder: für einen Moment eine
Überraschung, für einen Moment
Aufatmen, für einen Moment
eine Pause in dieser Straße,
die niemand liebt und atemlos
macht, beim Hindurchgehen. Ich
schrieb das schnell auf, bevor
der Moment in der verfluchten
dunstigen Abgestorbenheit Kölns
wieder erlosch.

1. Het gedicht is een momentopname, een *snap-shot*, van een alledaagse ervaring in Keulen. Welke gebeurtenis wordt beschreven?
2. Welke nieuwe ervaring roept dit alledaagse bij de ik-persoon op?
3. Welke van de twee werelden hebben voor de ik-persoon de overhand? Welke is de meest werkelijke en wint? Geef argumenten.

LEESOPDRACHT 2

Heinrich Böll (1917-1985) is ook in deze periode een toonaangevende Duitse schrijver. In 1974 verschijnt *Die verlorene Ehre der Katharina Blum* van zijn hand. Hoofdpersoon Katharina Blum is een alleenstaande jonge vrouw die een nacht met een man doorbrengt die zij nauwelijks kent. De man, Ludwig Götten, blijkt een terrorist die door de politie op de hielen wordt gezeten. Wanneer de politie hem de volgende ochtend op het spoor is, ontsnapt hij. Katharina wordt daarna het leven door de paparazzi (bedoeld zijn de journalisten van de Bild Zeitung) vrijwel onmogelijk gemaakt. Zij wordt in de pers zwartgemaakt als terroristenbruid. Het boek leest als een spannende *Krimi* en is tevens een scherpe aanklacht tegen de boulevardpers uit de jaren zeventig.

Voor het onderstaande fragment uit dit boek is het volgende van belang: Blorna en zijn vrouw zijn de werkgevers van Katharina. Zij zijn op vakantie als zij horen dat Katharina in de problemen is gekomen door een affaire, die groots in de krant uitgemeten wordt. De Blorna's komen eerder terug van vakantie om Katharina te steunen.

Lees onderstaande fragmenten en beantwoord de vragen.

Heinrich Böll – *Die verlorene Ehre der Katharina Blum*

Als er (Blorna) Freitag früh gegen halb zehn mürrisch zum Frühstück kam, hielt Trude ihm schon die ZEITUNG entgegen. Katharina auf der Titelseite. Riesenfoto, Riesenlettern. RÄUBERLIEBCHEN KATHARINA BLUM VERWEIGERT AUSSAGE ÜBER HERRENBESUCHE. *Der seit eineinhalb Jahren gesuchte Bandit und Mörder Ludwig Götten hätte gestern verhaftet werden können, hätte nicht seine Geliebte, die Hausangestellte Katharina Blum, seine Spuren verwischt und seine Flucht gedeckt. Die Polizei vermutet, daß die Blum schon seit längerer Zeit in die Verschwörung verwickelt ist. (Weiteres siehe auf der Rückseite unter dem Titel: HERRENBESUCHE.)*

Dort las er dann, daß die ZEITUNG aus seiner Äußerung, Katharina sei klug und kühl, "eiskalt und berechnend" gemacht hatte und aus seiner generellen Äußerung über Kriminalität, daß sie "durchaus eines Verbrechens fähig sei".

Der Pfarrer von Gemmelbroich hatte ausgesagt: "Der traue ich alles zu. Der Vater war ein verkappter Kommunist, und ihre Mutter, die ich aus Barmherzigkeit eine Zeitlang als Putzhilfe beschäftigte, hat Meßwein gestohlen und in der Sakristei mit ihren Liebhabern Orgien gefeiert." "Die Blum erhielt seit zwei Jahren regelmäßig Herrenbesuch. War ihre Wohnung ein Konspirationszentrum, ein Bandentreff, ein Waffenumschlagplatz? Wie kam die erst siebenundzwanzigjährige Hausangestellte an eine Eigentumswohnung im Werte von schätzungsweise 110 000 Mark? War sie an der Beute aus den Bankrauben beteiligt? Polizei ermittelt weiter. Staatsanwaltschaft arbeitet auf Hochtouren. Morgen mehr. DIE ZEITUNG BLEIBT WIE IMMER AM BALL! Sämtliche Hintergrundinformationen in der Wochenendausgabe." (22.)

Schon am Samstagmorgen am Bahnhof der Stadt, die immer noch saisongemäß fröhlich war, völlig zerknittert und elend, schon auf dem Bahnsteig die ZEITUNG und wieder mit Katharina auf dem Titel, diesmal, wie sie in Begleitung eines Kriminalbeamten die Treppe des Präsidiums herunterkam. MORDERBRAUT IMMER NOCH VERSTOCKT! KEIN HINWEIS AUF GÖTTENS VERBLEIB! PO-LIZEI IN GROSS-ALARM. (23.)

Bron: <https://www.spiegel.de/spiegel/print/d-41651708.html>